

Ett projekt med bidrag av

UTREDNINGSGSINSTITUTET

handu

**Det blir mer stöd till barn
och unga med synskador
när kommun, landsting och
stat samverkar!**

**Föräldrars, rektorers och kommuners
svar på frågor om stöd till barn och unga
med synskador i förskolan och skolan.**

Januari 2008

En rapport från HANDU - på uppdrag av Synskadades Riksförbund

Postadress:

Utredningsinstitutet HANDU AB
Box 12851
112 98 Stockholm

Besöksadress:

Alströmergatan 39
www.handu.se

E-post:

info@handu.se

Telefon:

08 – 50580570

Fax:

08 – 50580550

Med professionell kompetens erbjuder Utredningsinstitutet HANDU AB traditionella undersökningar, utvärderingar och marknadsanalyser. Därtill erbjuds specialkunskaper som innefattar slutsatser och konsekvensanalyser avseende effekter för personer med funktionsnedsättningar.

HANDU vill bidra till utveckling av ett samhälle där aspekter för människors rättigheter och lika värde kommer till uttryck genom ständig anpassning av miljöer och processer till individers skilda förutsättningar. Genom att anpassa metodiken för inhämtandet av information utifrån individernas specifika förutsättningar ger utredningsresultaten ett heltäckande underlag för beslut, uppföljningar och dokumentationer.

Projektledning:

Cecilia Ekstrand, projektledare Synskadades Riksförbund

Urban Fernquist, verksamhetsledare Synskadades Riksförbund

Referensgrupp:

Mia Jannerling, förälder

Laina Kämpe, Sveriges Kommuner och Landsting

Charlotte Mannerfelt, Skolverket

Sofia Naesström, Unga Synskadade

Christina Nordqvist, Specialpedagogiska institutet

Ingegerd Viktorin, Specialpedagogiska institutet

Innehållsförteckning

1. Sammanfattning	5
<i>Föräldrars, rektorers och kommuners svar på frågor om stöd till barn och unga med synskador i förskolan och skolan.</i>	8
2. Undersökningens resultat	8
2.1 Föräldrarnas svar	8
Antal barn och ungdomar med synskada	18
2.2.1 Rektorernas svar	19
Bedömning av resursbehov	19
Olika aktörers ansvarsområden	21
Rutiner för samordning mellan olika aktörer	21
Åtgärdsprogram och handlingsplaner	22
Tillgången till specialpedagogisk kompetens inom kommunen	23
Stödet från Specialpedagogiska institutet	24
Stödet från kommunen	26
Skolverkets inspektioner	26
Önskemål om förbättringar	26
2.2.2 Kommunernas svar	28
Bedömning av resursbehov	28
Olika aktörers ansvarsområden	29
Rutiner för samordning mellan olika aktörer	29
Tillgången till specialpedagogisk kompetens inom kommunen	31
Stödet från Specialpedagogiska institutet	32
Stödet från landstinget	33
Önskemål om förbättringar	33
3. Beskrivning av undersökningen	36

1. Sammanfattning

Föreliggande rapport ingår i Synskadades Riksförbunds, SRFs skolprojekt som pågår under perioden 2007-2009. Projektet finansieras av medel från Allmänna Arvsfonden. I del 1 behandlas svaren på frågor till föräldrar och i del 2 svaren från rektorer och kommuner. Frågorna ställdes under hösten år 2007. Syftet med undersökningen är att få fram goda exempel på samverkan mellan stat, landsting och kommun kring stödet till barn och unga med synskador. Med stat menas Specialpedagogiska institutet, SIT, och med landsting menas syncentralerna.

Föräldrars svar

Föräldrar till 247 synskadade barn födda under åren 1991-2004 och som är medlemmar i SRF besvarade frågor om sin förskole-/skolsituation. Det motsvarar nästan 60 procent av alla i den beskrivna målgruppen.

Det framkom därvidlag att...

- 71 procent går i kommunala förskolor eller grundskolor, 8 procent går i fristående grundskolor eller förskola med enskild huvudman.
- 18 procent går i särskola eller specialskola.
- 59 procent av barnen har en resursperson hela eller delar av tiden i skolan.
- 10 procent av barnen skulle behöva en resursperson men har inte det.
- 4 procent av barnen har tillgång till en resursperson eller kompanjonlärare som är specialpedagog med inriktning på synskador.
- 34 procent av barnen går i en förskola eller skola där personal som arbetar får fortbildning inom synskadeområdet.
- Närmare hälften av föräldrarna, 46 procent, uppger att kommunen som de bor i har i ganska låg utsträckning, eller i ingen utsträckning alls, etablerade rutiner för att ta emot ett barn med synskada i förskolan och skolan. Endast 6 procent av föräldrarna är nöjda med sin kommuns rutiner.
- Endast 5 procent av föräldrarna uppger att de själva inte behövt arbeta för att deras barn skall få de anpassningar, hjälpmedel, läromedel och särskilt stöd de behöver i skolan.

- Totalt sett uppger 21 procent av föräldrarna till barn i förskolan, 40 procent av de med barn i 6-årsverksamhet, 17 procent av de med barn i grundskola och 30 procent av de med barn i gymnasiet att deras barn saknar åtgärdsprogram eller handlingsplan i förskolan/skolan.

Rektorer och kommuners svar

En rad frågor om stödet inom förskola och skola till barn och ungdomar med synskada har besvarats av utbildningsansvariga i 92 kommuner, 61 procent. Parallellt med att frågorna ställdes till kommunerna besvarade 85 rektorer/förskolechefer, 56 procent, inom samma kommuner, en liknande enkät. Enkäterna har således besvarats av personer inom cirka en tredjedel av landets samtliga kommuner.

Hälften av de svarande kommunerna upplever att de har klara ansvarsområden för vilken aktör som skall åtgärda olika saker för elever med synskada. De kommuner som lämnar olika önskemål eller synpunkter på hur stödet kring elever med synskador borde se ut nämner oftast att det behövs bättre samordning mellan olika aktörer och klarare ansvarsområden för vem som skall betala/genomföra olika åtgärder.

Totalt sett svarar sex (6) kommuner att de både har klara ansvarsområden för vilken aktör som skall åtgärda olika insatser för elever med synskada, speciellt med tanke på samordningen mellan staten, landstinget och kommunens ansvar, samtidigt som de uppger att de har dokumenterade rutiner för hur samordningen skall genomföras och vem som skall ansvara för samordningen.

Totalt uppger en knappt tredjedel av kommunerna att de känner till att kommunens förskolor och grundskolor inte har ytterligare behov av stöd från landstinget än det som ges idag. En minoritet av kommunerna uppger att de har egen specialpedagogisk kompetens med inriktning mot synskada.

Hälften av de kommuner som kan ta ställning till om kommunens förskolor och grundskolor har ytterligare behov av stöd från Specialpedagogiska Institutet, SIT, uppger att det skulle behövas ytterligare stöd från dem.

Få kommuner har någon skrivning om barn/elever med synskador i kommunens kvalitetsredovisning.

En fjärdedel av förskolorna och skolorna har särskilda pengar i skolans budget som är avsatta till stöd för elever med synskador. Det vanligaste svaret av rektorerna till varför inte särskilda pengar är avsatta för ändamålet är att "behovet styr vilka kostnaderna blir i alla fall".

Drygt en av tio rektorer, 13 procent, uppger att ingen på dennes skola varit i kontakt med SIT under det senaste året. Två tredjedelar, 67 procent, av rektorerna upplever att de får det stöd de

behöver av sin kommun så de kan arbeta för att situationen för barnen med synskada blir så bra som möjligt.

27 procent av rektorerna/förskolecheferna uppger att de enbart upprättar åtgärdsprogram/handlingsplan för elever med synskada om föräldrarna begär det.

Mindre än hälften av rektorerna/förskolecheferna uppger att barnet självt medverkar vid mötet då åtgärdsprogrammet/handlingsplanen upprättas.

En fjärdedel av de skolor som blivit inspekterade av Skolverket uppger att inspektörerna ställde specifika frågor om situationen för elever med synskador vid inspektionerna, trots att det finns elever med synskada på skolan.

Föräldrars, rektorers och kommuners svar på frågor om stöd till barn och unga med synskador i förskolan och skolan.

2. Undersökningens resultat

Undersökningens resultat redovisas nedan uppdelat på föräldrarnas (2.1), rektorernas (2.2.1) och kommunernas (2.2.2) svar.

2.1 Föräldrarnas svar

Inledning

I det följande beskrivs huvudresultatet av undersökningen i löpande text och tabellform. Värdena i tabellerna anges genomgående i verikal beräknad procent, det vill säga kolumnerna i tabellerna summerar till hundra. Procenten är i alla fall utom ett beräknad på 247 svarande. I den mån det förekommer intressanta delgruppskillnader så kommenteras dessa i texten.

Fråga 1: Vem är du som besvarar enkäten?

Som det alltid brukar vara i undersökningar som ställs till föräldrar är en absolut majoritet av de svarande mamman i familjen. Nio av tio svarande var mamma eller mamma i kombination med pappan.

	Procent av alla
Antal svarande	247 st
Mamma	75
Pappa	7
Mamma och pappa	15
Annan vårdnadshavare	-
Jag själv är ett barn eller ungdom	2
Ej svar	1

Fråga 2: Hur gammalt är barnet/ungdomen vars namn stod på kuvertet?

Totalt sett gäller 32 procent av svaren barn som är upp till 9 år, 30 procent barn i åldern 10-12 år och 38 procent är äldre än 12 år.

	Procent av alla
Antal svarande:	247 st
1-5 år	10
6-9 år	22
10-12 år	30
13 år eller äldre	38

Fråga 3: Går barnet på...

Totalt sett går en majoritet av de svarande, 79 procent i grundskolan och 15 procent går i förskola eller 6-årsverksamhet.

Av tabellen nedan framgår resultatet i procent, totalt sett alla föräldrars svar samt uppdelat på barnets grad av synnedsättning:

	Procent av alla	1-5 år	6-9 år	10-12 år	13 år eller mer
Antal svarande:	247 st	25 st	53 st	75 st	94 st
Förskola	11	96	8	-	-
6-årsverksamhet	4	4	17	-	-
Grundskola	79	-	75	100	86
Gymnasium	4	-	-	-	11
Ej svar/går ej i skola	2	-	-	-	3

Fråga 4: Är skolan/verksamheten...

En majoritet, 71 procent av barnen går i kommunala förskolor eller grundskolor och 8 procent i fristående grundskolor eller förskola med enskild huvudman. En knapp femtedel, 18 procent, är in-skrivna i särskolan och enstaka i specialskolan.

Av tabellen nedan framgår resultatet i procent, totalt sett alla föräldrars svar samt uppdelat på barnets grad av synnedsättning:

	Procent av alla	Synsvag	Gravt synskadad	Liten synrest/blind
Antal svarande:	247 st	105 st	82 st	60 st
Förskola kommunal	13	9	11	22
Förskola enskild	2	5	-	2
Grundskola kommunal	58	66	57	43
Grundskola fristående	6	7	7	3
Särskola	18	12	20	28
Specialskola	0	-	1	-
Ej uppgift	3	1	4	2

Fråga 5: Vilken synnedsättning har barnet?

Barnen har vanligen liknande grad av synnedsättning på båda ögonen. Totalt sett svarar 70 procent av de svarande att "öga1" och "öga2" har samma grad av nedsättning. Föräldrarna kunde, för vardera ögat uppge "synsvag", "gravt synskadad" eller "mycket lite eller ingen synrest".

För att underlätta jämförelsen i den fortsatta redovisningen skapades variabeln "öga1/öga2" genom en sammanslagning av de två delfrågorna om synnedsättning. Även resultatet av denna sammanslagning redovisas i tabellen nedan:

Procent av alla	Öga 1	Öga 2	Öga 1/ öga 2
Synsvag	46	38	43
Gravt synskadad	31	34	33
Mycket liten eller ingen synrest	21	25	24
Uppgift saknas/ingen synskada	2	3	-

Det kan således konstateras att två av fem medlemmar, 43 procent, är synsvaga och en av fyra, 24 procent, har mycket liten eller ingen synrest. En tredjedel, 33 procent, av barnen kan betraktas som gravt synskadade.

Fråga 6: Har barnet även någon annan funktionsnedsättning än synskada?

Totalt sett har 48 procent av barnen också andra funktionsnedsättningar, förutom synskadan. Närmare en av fem, 18 procent, har t.ex. också ett rörelsehinder, en femtedel har utvecklingsstörning och en av tio barn/ungdomar, 11 procent, har CVI – Cerebral/Cortical Visual Impairment.

Av tabellen nedan framgår resultatet i procent, totalt sett samt uppdelat på barnets grad av synnedsättning (genom sammanslagningen av föräldrarnas uppgift om synnedsättningen):

	Procent av alla	Synsvag	Gravt synskadad	Liten synrest/blind
Antal svarande:	247 st	105 st	82 st	60 st
Endast synskada	52	58	44	52
Rörelsehinder	18	14	29	8
Utvecklingsstörning	19	12	22	25
Hörselsskada	6	2	11	5
Neuropsykiatriskt hinder	6	7	5	7
CVI – Cerebral/Cortical Visual Impairment	11	14	13	3
Annan nedsättning	18	17	20	17
Ej svar	4	1	8	2

Kolumnerna i tabellen summerar till mer än 100 procent. Detta beror på att ett flertal barn har fler än två olika typer av funktionsnedsättningar.

Fråga 7: Har barnet någon egen resursperson i skolan/förskolan?

En majoritet av barnen, 59 procent, har en resursperson hela eller delar av tiden i skolan. Dessutom går 11 procent av barnen i en klass/grupp där det finns en resurs/kompanjonlärare i klassen, men den är inte barnets egen.

Ett av tio barn, 10 procent, skulle behöva ha tillgång till en resursperson, men har det inte. En av fem, 20 procent, har ingen resursperson därför att de inte behöver ha någon sådan, det är främst barn som är synsvaga som har det så.

Av tabellen nedan framgår resultatet i procent, totalt sett alla föräldrars svar samt uppdelat på barnets grad av synnedläggelse:

	Procent av alla	Synsvag	Gravt synskadad	Liten synrest/blind
Antal svarande:	247 st	105 st	82 st	60 st
Ja, heltid	40	19	51	62
Ja, viss tid	19	19	22	15
Nej, behöver inte	20	36	8	7
Nej, men skulle behöva	10	17	6	3
Nej, inte egen men det finns en kompanjonlärare i klassen	11	8	11	12
Ej svar	1	1	1	2

En tredjedel av de som har en egen resursperson, har detta endast viss tid under dagen eller veckan.

Totalt sett uppger 12 procent av föräldrarna till barn som går i kommunal grundskola att barnet saknar resursperson, men att de skulle behöva en sådan. Motsvarande svar från föräldrarna till barnen som går i grundskolan i en friskola är 13 procent. Det förekommer även att föräldrar till barn i särskolan svarar att deras barn skulle behöva en resursperson, men att de inte har någon, totalt sett 7 procent av dessa.

Fråga 8: Vad har resurspersonen/kompanjonläraren för kompetens/utbildning?

Endast 4 procent av barnen har tillgång till en resursperson eller kompanjonlärare som är specialpedagog med inriktning på synskador och 8 procent har tillgång till någon annan typ av specialpedagog.

En tredjedel av föräldrarna till barnen som har tillgång till en resursperson eller kompanjonlärare, på hel eller deltid, uppger att den personen inte har någon lärar- eller specialpedagogisk utbildning. Totalt sett utgör den gruppen 22 procent av samtliga tillfrågade.

Fyra av tio barn, 41 procent, totalt sett, har tillgång till en resursperson eller kompanjonlärare som är specialpedagog eller har en förskolläro- eller lärarutbildning.

Av tabellen nedan framgår resultatet i procent, totalt sett alla föräldrar samt uppdelat på barnets grad av synnedsättning:

	Procent av alla	Synsvag	Gravt synskadad	Liten synrest/ blind
Antal svarande:	247 st	105 st	82 st	60 st
Barnet har ingen resursperson/kompanjonlärare	21	39	8	5
Ingen lärarutbildning	22	19	29	17
Lärarutbildning/förskollärare	29	14	32	50
Specialpedagog med inriktning på synskador	4	-	4	10
Annan specialpedagog	8	9	10	7
Vet inte/ej svar	25	23	32	20

En av fem barn som går på förskola saknar egen resursperson och 27 procent av de som är 13 år eller äldre. Resultatet framgår av tabellen nedan:

	1-5 år	6-9 år	10-12 år	13 år eller äldre
Barnet har ingen resursperson/kompanjonlärare	20	13	19	27

Fråga 9: Skickar skolan/förskolan kontinuerligt personal på fortbildning inom synskadeområdet, t.ex. vid Specialpedagogiska Institutet?

En av tre barn, 34 procent, går i en förskola eller skola där personal som arbetar får fortbildning inom synskadeområdet, t.ex. vid SIT.

Av tabellen nedan framgår resultatet i procent, totalt sett alla föräldrar samt uppdelat på barnets grad av synnedsättning:

	Procent av alla	Synsvag	Gravt synskadad	Liten synrest/ blind
Antal svarande:	247 st	105 st	82 st	60 st
Ja	34	20	39	52
Nej	42	53	35	32
Vet inte/ ej svar	24	27	26	16

Fråga 10: Har det hållits ett planeringsmöte/ elevvårdskonferens där det upprättades ett åtgärdsprogram/ handlingsplan om barnets eventuella behov av särskilt stöd i skolan/förskolan?

Två av tre barn, 64 procent, har ett aktuellt åtgärdsprogram eller handlingsplan i skolan eller förskolan de går i. Dessutom har det hållits ett planeringsmöte kring barnet, 15 procent, men inget program eller plan upprättades vid mötet. Sex procent av barnen har en plan som är mer än 2 år gammal, dvs. den är inte aktuell.

Totalt sett uppger 4 procent av föräldrarna att det aldrig hållits en elevvårdskonferens kring deras barn, trots att det behövts. Det är föräldrar till barn som går på kommunala grundskolor och särskolor som har den erfarenheten.

Av tabellen nedan framgår resultatet i procent, totalt sett alla föräldrar samt uppdelat på barnets grad av synnedsättning:

	Procent av alla	Synsvag	Gravt synskadad	Liten synrest/ blind
Antal svarande:	247 st	105 st	82 st	60 st
Nej, barnet behöver inte särskilt stöd, därför inget möte	6	11	1	2
Nej, det har aldrig hållits en elevvårdskonferens trots att det behövts	4	7	4	-
Nej, det har hållits ett planeringsmöte, men inget åtgärdsprogram/handlingsplan upprättades	15	16	15	12
Ja, det har hållits ett planeringsmöte och det finns ett upprättat åtgärdsprogram/handlingsplan	64	55	66	78
Ja, men det var mer än 2 år sedan åtgärdsprogrammet/handlingsplanen gjordes	6	5	12	-
Kommer inte ihåg	2	4	-	3
Ej svar	3	2	2	5

Fråga 11: Vilka personer medverkade vid upprättandet av åtgärdsprogrammet/handlingsplanen i skolan/förskolan?

Vart femte barn/ungdom med synskada har inte fått något åtgärdsprogram eller någon handlingsplan med anledning av deras synskada.

Om det hålls ett möte för att upprätta ett åtgärdsprogram eller handlingsplan medverkar vanligen föräldrar, läraren och resurspersonen. Inte barnet självt.

Av tabellen nedan framgår resultatet i procent, totalt sett alla föräldrar samt uppdelat på barnets grad av synnedläggning:

Vid det senaste mötet medverkade...	Procent av alla	Synsvag	Gravt synskadad	Liten synrest/blind
Antal svarande:	247 st	105 st	82 st	60 st
<i>Det har inte upprättats ett åtgärdsprogram/handlingsplan</i>	19	28	12	12
Barnet självt	20	20	18	23
Föräldrar	78	71	79	87
Rektor/förskolechef	41	36	42	48
Klasslärare/förskollärare	71	64	76	78
Barnets resursperson	48	31	56	68
Annan personal från skolan/förskolan	29	28	33	25
Annan personal från kommunal verksamhet	12	9	8	23
Personal från syncentralen	37	30	35	53
Personal från barnhabiliteringen	20	15	26	20
Personal från Specialpedagogiska Institutet	23	14	26	33
Ej svar	7	4	16	-

Totalt sett uppger 21 procent av föräldrarna till barn i förskolan, 40 procent av de med barn i 6-årsverksamhet, 17 procent av de med barn i grundskola och 30 procent av de med barn i gymnasiet att deras barn saknar åtgärdsprogram eller handlingsplan i förskolan/skolan.

Tabellen nedan visar, i procentuell andel av alla svarande som *inte* sagt att de *saknar* upprättat åtgärdsprogram eller handlingsplan, vilka personer som medverkade vid det senaste mötet som hållits. Procenten är beräknad på 201 stycken svarande:

Vid det senaste mötet medverkade...	Procent av de som deltagit i möte
Antal svarande:	201 st
Föräldrar	96
Klasslärare/förskollärare	88
Barnets resursperson	60
Rektor/förskolechef	50
Personal från syncentralen	46
Annan personal från skolan/förskolan	35
Personal från Specialpedagogiska Institutet	28
Barnet självt	25
Personal från barnhabiliteringen	24
Annan personal från kommunal verksamhet	15
Ej svar	8

Som synes medverkar barnet självt endast i en fjärdedel av fallen, 25 procent. Likaså personal från barnhabiliteringen, 24 procent, eller SIT, 28 procent. Då är det vanligare att personal från syncentralen deltar, detta hände vid hälften av de senaste mötena.

Fråga 12a: Har de insatser som beslutades i åtgärdsprogrammet/ handlingsplanen uppfyllts eller har delar av insatserna uteblivit?

Även om ett åtgärdsprogram eller en handlingsplan upprättas är det vanligen inte så att alla delarna i den uppfylls eller att insatser uteblir. Det kan gälla allt från hjälpmedel eller studielitteratur till sociala och pedagogiska förändringar kring barnet. Totalt sett uppger 42 procent av de som har en upprättad plan att allt som planerats har uppfyllts.

Av tabellen nedan framgår resultatet i procent, totalt sett alla föräldrar samt uppdelat på barnets grad av synnedsättning:

Vid det senaste mötet medverkade...	Procent av alla	Syn-svag	Gravt syn-skadad	Liten synrest/ blind
Antal svarande:	247 st	105 st	82 st	60 st
<i>Det har inte upprättats ett åtgärdsprogram/handlingsplan</i>	17	25	12	10
Allt som planerats har uppfyllts	35	26	12	53
Vissa delar av det som planerats har uteblivit	30	30	34	25
Vet inte	12	11	34	7
Ej svar	6	9	16	5

Andelen föräldrar som svarar att deras barn saknar åtgärdsprogram/handlingsplan varierar något mellan de olika frågeställningarna, detta kan till stor del förklaras av att några föräldrar valt att helt hoppa över frågorna om planer efter att de först svarat att deras barn inte fått någon. Till de föräldrar som svarat att deras barn har en plan och att den inte fullföljts eller uppfyllts till fullo, ställdes följande två frågor:

12b: Vilka insatser har inte genomförts?

12c: Varför har inte alla insatser genomförts?

Några svar återges nedan:

- Böcker kom för sent. Lärare och assistentbyte innan skolstart.
Det har hållit ett planeringsmöte och det finns upprättat ett åtgärdsprogram/handlingsplan som inte följs upp av skolan. Den uppföljning som planerades har inte skett.
- Saknas ledstyr, märkning av lokaler, märkning av trappan, bekanta sig med de nya lokalerna. Alltså *ingen* har genomförts.
- All personal på förskolan har ej fått utbildning på SIT, trots att chefen anmälde personalen redan i våras. Fullbokat säger SIT. Dåligt! Rådgivaren hade missat att anmäla personalen.
- Vi önskade större kontakt med och hjälp utifrån SIT med datastöd etc. Ovillig verksamhetsansvarig för skolan.

- Pengar saknas att genomföra miljöanpassning ledstråk m.m.
- Det händer att text inte förstoras som planerat. Vissa praktiska anpassningar har inte gjorts. Beror på slarv och tidsbrist hos lärarna som skulle göra det.
- Jag har tjatat om ett åtgärdsprogram. Det är samma tugg på mötena men händer tyvärr inget.
- Saknas läromedel, personlig utveckling. Beror på kommunikationen mellan lärarna.
- Anpassat läromedel, kikarträning, individuellt stöd saknades. I slutet av skolåret upprättades ett nytt åtgärdsprogram.
- Ej fått kurs för lärare till synsvaga elever, som läraren skulle gått. Vet inte vad det beror på.
- Det är mest syncentralen som strular med hjälpmedel, belysning, information.
- SIT har inte bidragit i "planeringen", dvs. i valet av resurs. Vi har inte fått något stöd från SIT och inte skolan heller. Vi ifrågasätter fortfarande SIT's roll gentemot dagis/skola. Varför ger inte SIT dagis/skola ett "kit", bra att tänka på. I matsituationen, "samlingen" hur man placerar barnet osv. Idag får dagis/skola ingenting "konkret" från SIT!.
- Gympaläraren kom inte på mötet så han hade problem med att förstå barnets behov.
- Samverkan skola & syncentral fungerar dåligt. Skolan får inte gehör för de saker de anser sig behöva. Svårjobbat och byråkratiskt/godtyckligt. LÅNGSAMT.
- Mera utbildning på personalen om synskada och ljuskänslighet och material.
- Min bedömning är att *inget* hade gjorts om inte jag stött på, skaffat intyg ,skrivit brev till kommun etc. Det tog över 1 år att få till att åtgärdsprogram trots att personalen upplevde problem. Samarbetet kommun/landsting fungerar inte alls utan en förälder som projektledare.
- Ja det har hållits ett planeringsmöte och det finns ett upprättat åtgärdsprogram/handlingsplan efter tjatande.

Fråga13: I vilken utsträckning upplever du att kommunen/ stadsdelen ni bor i har etablerade rutiner för att ta emot ett barn med synskada i skolan/förskolan?

Närmare hälften av föräldrarna, 46 procent, uppger att kommunen som de bor i har i ganska låg utsträckning, eller i ingen utsträckning alls, etablerade rutiner för att ta emot ett barn med synskada i förskolan och skolan. Endast 6 procent av föräldrarna är nöjda med sin kommuns rutiner. Av tabellen nedan framgår resultatet i procent,

totalt sett alla föräldrar samt uppdelat på barnets grad av synnedsättning:

	Procent av alla	Synsvag	Gravt synskadad	Liten synrest/ blind
Antal svarande:	247 st	105 st	82 st	60 st
Ingen utsträckning alls	20	23	18	17
Ganska låg utsträckning	26	29	30	15
Varken hög eller låg	18	21	16	17
Ganska hög utsträckning	13	5	17	22
Mycket hög utsträckning	6	4	5	10
Vet inte/ ej svar	17	19	13	20

Fråga 14: I vilken utsträckning har du som vårdnadshavare behövt arbeta för att ditt barn skall få de anpassningar, hjälpmedel, läromedel och särskilt stöd som det behöver i skolan?

Endast 5 procent av föräldrarna uppger att de själva inte behövt arbeta för att deras barn skall få de anpassningar, hjälpmedel, läromedel och särskilt stöd de behöver i skolan. En av fem föräldrar uppger att de helt själva har fått ta reda på och arbeta för allt eller det mesta som barnet behövt.

Även hälften av föräldrarna till barn som har liten eller ingen synrest på båda ögonen, uppger att de själva fått arbeta för att barnet skall få det de behöver, åtminstone i ganska hög utsträckning. Av tabellen nedan framgår resultatet i procent, totalt sett alla föräldrar samt uppdelat på barnets grad av synnedsättning:

Föräldern har själv behövt arbeta för barnets rättigheter, i...	Procent av alla	Synsvag	Gravt synskadad	Liten synrest/ blind
Antal svarande:	247 st	105 st	82 st	60 st
Ingen utsträckning alls	5	4	6	5
Ganska låg utsträckning	19	15	16	30
Varken hög eller låg	17	20	17	13
Ganska hög utsträckning	36	30	46	32
Jag har själv fått ta reda på/arbete för allt/det mesta	18	26	10	17
Vet inte/ ej svar	4	5	5	3

2.2 Enkät till rektorer och kommuner

Inledning

I det följande beskrivs huvudresultatet av undersökningen i löpande text och tabellform. Värdena i tabellerna anges genomgående i vertikalt beräknad procent, det vill säga kolumnerna i tabellerna summerar kolumnvis till hundra. Av kommunerna svarade 61 procent och av rektorer/förskolechefer svarade 56 procent. Det vill säga procenten är beräknad på 92 svarande kommuner och 85 svarande rektorer/förskolechefer. Frågorna är indelade i 11 olika delkapitel där kommunernas och rektorernas/förskolechefernas svar redovisas separat.

Antal barn och ungdomar med synskada

Kommuner 1: Hur många elever med synskada har ni inom förskolan/grundskolan i er kommun?

Rektorer 1: Hur många elever med synskada har ni vid er skola/förskola?

Totalt sett uppger de 92, 61 procent, svarande kommunerna att det finns 790 stycken barn/ungdomar med synskada i kommunerna. Några kommuner uppger att antalet elever som de uppger att de har antagligen är en underskattning och några stora kommuner, t.ex. Malmö och Göteborg, där det kan tänkas att det finns fler än något enstaka barn med synskada har inte givit någon uppgift alls om antalet.

Vissa kommuner som tillfrågats har inte besvarat enkäten, men i vissa fall förekommer det att en rektor i dessa kommuner givit ett svar. Om dessa rektorers svar får komplettera uppgifterna om elevantal som givits av kommunerna, framkommer att svaren representerar hur 830 barn och ungdomar med synskada runt om i Sverige har det. Svaren omfattar vad antingen rektor eller ansvarig vid kommunen svarat i totalt 111 olika kommuner av de totalt 290 som finns, det vill säga drygt en tredjedel, 38 procent.

I Sverige finns drygt 2.800 barn och ungdomar med synskada. Över hälften har förutom synskadan ytterligare funktionsnedsättningar. "Av de synskadade barnen i Sverige har 20 procent en grav synskada, det vill säga cirka 560 barn och ungdomar." Källa www.hi.se

Svaren täcker i vissa fall in barn som går på privata för- eller grundskolor likväl som kommunala samt i något fall elever inom särskolan. Den absoluta majoriteten av barnen/ungdomarna som svaren representerar går dock i kommunala förskolor och grundskolor.

två tredjedelar av de rektorer/förskolechefer som besvarat enkäten uppger att de endast har ett barn/elev med synskada inom sin enhet:

Vi har...	Procent av 85 st rektorer	Antal svarande rektorer
1 barn med synskada	66%	56
2 barn med synskada	24%	20
3 barn med synskada	6%	5
4 barn med synskada	2%	2
5 barn eller fler	1%	1
Ej uppgift om antal	1%	1
Totalt	100%	85

2.2.1 Rektorernas svar

Bedömning av resursbehov

Rektorer 2a: Finns det särskilda pengar i skolans budget avsatta till stöd för elever med synskador?

Totalt sett uppger endast en av fyra förskolor/skolor, 25 procent, att de har särskilda pengar i skolans budget som är avsatta till stöd för elever med synskador.

Summan som avsätts varierar kraftigt mellan skolorna. Allt från 4.000 kronor per elev och läsår/år till 600.000 kronor. Endast 9 skolor av de 21 som uppger att de har särskilda pengar avsatta uppger en summa. I medeltal är värdet 290.000 kronor.

OM JA 2b: Till vad används de avsatta pengarna i skolans budget?

De olika kostnadsposter som pengarna är avsatta till är också varierande. I genomsnitt skall de avsatta pengarna täcka 4,3 stycken av de i enkäten uppräknade kostnadstyperna. Oftast uppger rektorerna, 82 procent, som har avsatta medel att det skall täcka lönen för en resursperson. Drygt hälften av rektorerna svarar också att de avsatta medlen skall bekosta läromedel.

Frågan besvarades av totalt 28 rektorer/förskolechefer, trots att endast 23 stycken uppgett att de har särskilda medel avsatta på den föregående frågan.

De avsatta pengarna används till...	Procent 28 av rektorer	Antal svarande rektorer
Läromedel	57%	16
Anpassade möbler	32%	9
Lokalanpassningar	43%	12
Tekniska hjälpmedel/dator/IT	43%	12
Förbrukningsmaterial	46%	13
Lön till resursperson	82%	23
Vikariekostnader	25%	7
Utbildning av lärare till inriktning mot synnedsättning	43%	12
Lönekostnader för specialpedagog	21%	6
Kurskostnader för övrig personal	39%	11

Tabellen ovan summerar till mer än 100 procent eftersom de flesta rektorer svarade flera svarsalternativ.

OM NEJ 2c: Varför är inga särskilda pengar avsatta i skolans budget till stöd för elever med synskada?

Hälften av de 65 rektorer som besvarat ovanstående fråga uppger att de inte har några särskilda pengar avsatta i skolans budget till stöd för elever med synskador eftersom barnens behov styr vilka kostnaderna blir i alla fall. Ett flertal av rektorerna gav flera svar på frågan om varför de inte har särskilda pengar avsatta i budgeten för eleverna med synskador, i medeltal 1,5 olika svar. En av tre, 35 procent, uppger att de har ett särskilt anslag för barn med behov av särskilt stöd och 29 procent uppger att de har en särskild pott för alla barn i behov av särskilt stöd.

Inga särskilda pengar är avsatta därför att...	Procent av 65 st rektorer	Antal svarande rektorer
Vi har ett särskilt anslag för barn med behov av särskilt stöd	35%	22
Vi har en särskild pott för alla barn i behov av särskilt stöd	29%	18
Behovet styr vilka kostnaderna blir i alla fall	48%	30
De kostnader barnen medför är redan tagna tidigare år	8%	5
Det finns inget utrymme att avsätta pengar i skolbudgeten till särskilda ändamål	5%	3
Kostnaderna tas av landstinget	3%	2
Kostnaderna tas av SIT	6%	4
Vi fick nyligen en elev med synskada	8%	5
Annan anledning	8%	5

Tabellen ovan summerar till mer än 100 procent eftersom de flera rektorer svarade flera svarsalternativ.

Olika aktörers ansvarsområden

Rektorer 3: När får ni veta att det kommer ett barn/elev med synskada till förskolan/skolan?

En fjärdedel av rektorerna/förskolecheferna uppger att de får veta ett år innan barnet skall börja vid enheten att de kommer att få ett barn som har synskada. Det är lika vanligt att besked ges på vårterminen direkt innan barnet skall börja vid skolstarten på hösten. Några rektorer nämner att det har hänt att de fått veta att det kommer ett barn med synskada kort tid innan eftersom barnet bytt skola under terminens gång.

Meddelande om att det börjar ett barn med synskada	Procent av 85 st rektorer	Antal svarande rektorer
Mer än 1 år innan	26%	22
På vårterminen innan	27%	23
Precis innan terminen börjar	1%	1
Det är olika från barn till barn	42%	35
Givit flera olika svar	2%	2
Vet inte	2%	2
Totalt	100%	85

Rektorer 4: Vem delger er att det skall börja ett barn/en elev med synskada på förskolan/skolan?

Det är vanligen barnens föräldrar som delger förskolan/skolan att det skall börja en elev med synskada. Totalt sett uppger 39 procent av rektorerna att det vanligen är barnets föräldrar. Det är mindre vanligt att personal inom landstingets enheter eller personal från SIT först meddela skolan/förskolan.

Personer som delger att det börjar ett barn med synskada i skolan/förskolan	Procent av 85 st rektorer	Antal svarande rektorer
Barnets föräldrar	58%	49
Kontaktperson i kommunen	33%	28
Specialpedagogiska institutet SIT	6%	5
Personal inom landstingets enheter	14%	12
Annan personal/person än ovanstående	30%	26
Vet inte/ej svar	8%	7

Tabellen ovan summerar till mer än 100 procent eftersom de flera rektorer svarade flera svarsalternativ.

I genomsnitt gav de svarande 1,5 olika svar eftersom de uppger att det varierar från fall till fall vem det är som först meddelar dem att de skall börja en elev med synskada.

Rutiner för samordning mellan olika aktörer

Rektorer 9: Upplever du att det sammantagna stödet från staten (SIT), landstinget (syncentral eller barnhabilitering) och

kommunen samordnas på ett bra sätt när det gäller barn/elever med synskador?

En majoritet, 59 procent, av rektorerna/förskolecheferna uppger att det sammantagna stödet samordnas på ett bra sätt. Det är värt att notera att närmare en tredjedel, 29 procent, av rektorerna svarar att de inte vet om samordningen är bra eller inte. Drygt en av tio rektorer svarar att de inte anser att samordningen görs på ett bra sätt:

Sammanlagt stödet anordnas på bra sätt	Procent av 85 st rektorer	Antal svarande
Ja	59%	50
Nej	12%	10
Vet inte	29%	25
Totalt	100%	85

I följande kommuner svarar någon rektor nej på frågan om det sammantagna stödet samordnas på ett bra sätt mellan olika aktörer:

Gnesta, Karlstad, Kinda, Kristianstad, Nynäshamn, Mellerud, Nässjö, Orust, Stockholm, Växjö.

Åtgärdsprogram och handlingsplaner

Rektorer 5: Upprättas det alltid åtgärdsprogram i skolan alternativt handlingsplan i förskolan för barn/elever som har synskada?

Två av tre rektorer/förskolechefer, 67 procent, uppger att det alltid upprättas ett åtgärdsprogram eller en handlingsplan för eleverna/barnen.

Drygt en fjärdedel, 27 procent, av rektorerna svarar att de upprättar ett åtgärdsprogram om föräldrarna begär det.

Upprättandet av åtgärdsprogram/handlingsplaner	Procent av 85 st rektorer	Antal svarande rektorer
Ja, det upprättas alltid ett åtgärdsprogram för eleven	54%	46
Ja, det upprättas alltid en handlingsplan för barnet i förskolan	13%	11
Ja, om förälder begär det	27%	23
Nej, inte alltid, det beror på barnets/elevens behov	1%	1
Nej, vi har inte det som rutin	-	-
Nej, det avgör den enskilda läraren	1%	1
Angav flera svarsalternativ ja/nej	4%	3
Totalt	100%	85

Rektorer 6: Vilka personer medverkar (vanligen) vid upprättandet av åtgärdsprogram/handlingsplaner till barn/elever med synskada?

I nio fall av tio medverkar lärare och förälder vid mötet då ett åtgärdsprogram eller en handlingsplan skall upprättas. Det är värt att notera att barnen eller ungdomarna själva bara medverkar i hälften av fallen. I två fall av tre medverkar rektor och barnets eventuella resursperson.

Det är mindre vanligt att personal från syncentralen, SIT eller barnhabiliteringen medverkar vid upprättandet av åtgärdsprogram eller handlingsplaner.

Personer som medverkar vid upprättandet av åtgärdsprogram/handlingsplaner	Procent av 85 st rektorer	Antal svarande rektorer
Barnet självt	45%	38
Förälder	93%	78
Rektor/förskolechef	62%	52
Klasslärare/förskollärare	90%	76
Specialpedagog med inriktning mot synskador	46%	39
Barnets resursperson	62%	52
Annan personal från skolan/förskolan	18%	15
Annan personal från kommunal verksamhet t.ex. resursteam	19%	16
Personal från syncentralen	30%	25
Personal från barnhabiliteringen	12%	10
Personal från Specialpedagogiska Institutet (SIT)	30%	25
Upprättar inte alltid åtgärdsprogram	1%	1

I medeltal medverkar 5 personer av de uppräknade personaltyperna, eventuellt barnet självt och föräldrar. Ett flertal rektorer som markerat många personaltyper, angav vid sidan om, att samtliga inte alltid medverkade vid alla möten. T.ex. så medverkar personal från barnhabiliteringen kanske bara vid första mötet då barnet skall börja i skolan.

Tillgången till specialpedagogisk kompetens inom kommunen

Rektorer 10: Har kommunen egen specialpedagogisk kompetens med inriktning mot synskada som (skolan) skolorna/förskolorna kan nyttja/ta hjälp av?

Närmare hälften, 46 procent, av rektorerna/förskolecheferna svarar att kommunen tillhandahåller specialpedagogisk kompetens med inriktning mot synskada.

Kommunen har egen specialpedagogisk kompetens	Procent av 85 st rektorer	Antal svarande rektorer
Ja	46%	39
Nej	39%	33
Vet inte	15%	13
Ej svar	-	-
Totalt	100%	85

Således skiljer det sig mellan vad kommuner och rektorer uppger när denna typ av stöd efterfrågas.

Stödet från Specialpedagogiska institutet

Det är vanligen personal på skolan eller förskolan, någon som oftast arbetar nära barnet, som tar kontakt med SIT för råd och stöd kring den pedagogiska situationen. Följande fråga ställdes till alla rektorer:

Rektorer 7: Tar ni regelbundet kontakt med Specialpedagogiska institutet för råd och stöd kring den pedagogiska situationen för elever med synskada?

Hälften av rektorerna svarar att det är den ansvariga läraren eller förskolläraren som tar kontakt med SIT. I en tredjedel av fallen är det en specialpedagog som gör det och i en fjärdedel så är det rektor själv. Nedan återges resultatet av frågan i tabellform:

Tar regelbundet kontakt med SIT för råd och stöd	Procent av 85 st rektorer	Antal svarande rektorer
Ja, förskolechef/rektor tar kontakten	27%	23
Ja, ansvarig förskollärare/lärare/mentor tar kontakt	51%	43
Ja, specialpedagog tar kontakt	38%	32
Ja, personal från elevhälsan/skolhälsovården tar kontakt	11%	9
Ja, annan kommunpersonal/resursteam/stödteam utanför skolan tar kontakt	5%	4
Ja, personal vid landstinget/syncentral samordnar sådan kontakt	9%	8
Nej, men vi planerar att göra det	1%	1
Nej, vi har tillgång till aktuell kompetens ändå	9%	8
Nej, det finns ingen personal att avsätta till sådant	-	-
Nej, det geografiska avståndet är för stort	-	-
Nej, vi har dåliga erfarenheter av kontakt med SIT	-	-
Nej, annan anledning än ovanstående	6%	5

Det är mindre vanligt att personal inom någon enhet utanför skolan tar kontakt med SIT. Detta händer endast i vart tionde fall.

I medeltal uppgav de svarande 1,6 olika svar.

Det är värt att notera att andelen som tar kontakt med SIT är något underskattad, då flera svarande kommenterat att de uppgav något nej-alternativ eftersom ordet "regelbundet" förekom i frågetexten.

Rektorer 8: Vilket av följande stöd har ni fått/nyttjat i kontakten med Specialpedagogiska institutet angående barn/elever med synskada under det senaste året?

Drygt en av tio rektorer uppger att ingen på dennes skola varit i kontakt med SIT under det senaste året.

Det är framför allt SIT:s kompetensutveckling för pedagoger som nyttjas av skolorna. Hälften av skolorna har varit i kontakt med SIT för att få specialpedagogiskt stöd till personalen.

Hälften av eleverna har också kommit i kontakt med rådgivning inom ramen för resurscenterverksamheten.

Fått följande stöd från SIT under det senaste året:	Procent av 85 st rektorer	Antal svarande rektorer
<i>Vi har inte varit i kontakt med SIT under det senaste året</i>	13%	11
Specialpedagogiskt stöd till förskole- och skolpersonal	49%	42
Kompetensutveckling för pedagoger (t.ex. kurser, nätverk, konferenser)	61%	52
Rådgivning för enskilda barn/elever inom ramen för resurscenterverksamheten (t.ex. utredning och/eller träningsbesök för elev)	53%	45
Visstidsutbildning för elev vid Specialpedagogiska institutets resurscenter, RC Syn (Ekeskolan)	15%	13
Inköp av anpassade läromedel	51%	43
Vet inte	4%	3

I genomsnitt uppgav de svarande 2,3 olika svarsalternativ, dvs. de har nyttjat flera olika kompetensområden inom SIT.

Stödet från kommunen

Rektorer 11: Upplever ni att ni får det stöd ni behöver av er kommun så att ni kan arbeta för att situationen för barnet/eleven med synskada blir så bra som möjligt?

Två tredjedelar av rektorerna upplever att de får det stöd de behöver av sin kommun så de kan arbeta för att situationen för barnen med synskada blir så bra som möjligt.

Får det stöd som behövs av kommunen	Procent av 85 st rektorer	Antal svarande
Ja	67%	57
Nej	15%	13
Vet inte	13%	11
Ej svar/flera svar	5%	4
Totalt	100%	85

Skolverkets inspektioner

Rektorer 12: Ställer inspektörerna från Skolverket specifika frågor om situationen för barnen/eleverna med synskador vid er förskola/skola vid inspektionerna?

Totalt sett uppger 9 procent av samtliga svarande rektorer att inspektörer från Skolverket ställer specifika frågor om situationen för eleverna med synskador vid inspektionerna. Det motsvarar 23 procent av de skolor som blivit inspekterade och kan ge ett klart svar på frågan.

Skolverkets inspektörer frågar om situation för synskadade	Procent av 85 st rektorer	Antal svarande
Ja	9%	8
Nej	32%	27
Vet inte/vi har inte inspekterats på senare år	56%	48
Ej svar	3%	2
Totalt	100%	85

Önskemål om förbättringar

Rektorer 13: Hur skulle du vilja att stödet och samordningen av resurser från olika huvudmän kring barn/elever med synskador fungerade?

Rektorernas önskemål om förändringar och förbättringar framgår av några exempel nedan.

Totalt sett uppger 42 procent av de svarande rektorerna/förskolecheferna att de tycker att stödet och samordningen fungerar "bra som det är idag".

- Vi saknar samordning mellan aktörerna. Idag är skolan ansvarig att hålla i trådarna och det är svårt att få tag på rätt person eleven finns i skolan under lång tid.
- Det kan kännas rörigt med de olika kompetenserna, vart ska man vända sig, vem ansvarar för vad...
- Det är viktigt att kommunen hjälper till med det "dagliga" stödet.
- Önskar bättre samverkan mellan SIT:s personal och landsting. Bli en viss förvirring då många "kunniga" vill gå in på arenan där vi som speciell skola redan har stor kompetens och erfarenhet runt barn med nedsatt syn och hörsel.
- De kunde börja med att prata med varandra.
- Upplevelsen är att skolan får söka sig fram trots att det finns kunskap om eleven sedan tidigare. Kunde samordnas bättre!
- Önskar att stödet och samordningen skulle fungera på ett tydligare sätt för att lättare få information och kunskap om vilket stöd vi kan få.
- Samordningen borde ligga på statlig eller regional nivå. De ekonomiska och konsultativa resurserna måste vara lika var man än är i landet.
- Man måste vara väldigt insatt för att förstå vem som gör vad.
- Önskvärt vore att vi blir kontaktade ibland.
- Information från SIT ges ej per automatik, det krävs att man själv vet vad man skall efterfråga.
- Svårt att hålla reda på vem som ansvarar för vad.
- *Samarbetet med föräldrarna är det viktigaste.*

2.2.2 Kommunernas svar

Bedömning av resursbehov

Kommuner 2: Varifrån får ni underlag till bedömning av resursbehovet bland barn/ungdomar med synskada på skolor/förskolor inom kommunen?

En av tio kommuner uppger att de inte sammanställer underlag till bedömning av resursbehovet bland barn med synskada inom kommunens förskole- och skolverksamheter. I en fjärdedel av kommunerna sköter varje skola/förskola själv resursfördelningen inom ramen för deras egen budget.

Kommunens underlag för bedömning av resursbehov	Procent av 92 st kommuner	Antal svarande
Varje skola/förskola rapporterar in till oss	30%	28
Varje skola/förskola sköter själva resursfördelningen inom ramen för deras budget	25%	23
Kommunen sammanställer inte sådan information på särskilt sätt	10%	9
Rektorerna	41%	38
På annat sätt än ovanstående	24%	22

Tabellen ovan summerar till ett högre värde än 92 tillfrågade kommuner eftersom det var vanligt att kommunerna angav flera svarsalternativ på frågan. I genomsnitt gav de svarande 1,3 olika svar.

Ett tiotal kommuner hörde under intervjuperioden av sig till HANDU för att meddela att de skulle inkomma med svar lite senare eftersom de, för att kunna besvara frågorna i enkäten, ringde runt till förskole- och skolenheter i kommunen för att förhöra sig om hur många barn med synskada som finns i kommunen. Det framgår också av svaren i många enkäter att flera personer har hjälpt till att besvara frågorna, det vill säga det finns inte samlade uppgifter om elever med synskada inom kommunen centralt.

Kommuner 10: Finns det någon skrivning om barn/elever med synskador i kommunens kvalitetsredovisning?

Få kommuner, 7 procent, har någon skrivning om barn/elever med synskador i kommunens kvalitetsredovisning. Några kommuner kommenterar sitt svar med att de har särskild skrivning om elever med behov av särskilt stöd i kvalitetsredovisningen, men att de valt att inte göra någon skrivning om just elever med synskada eftersom de är så få och att de kan identifieras.

Skrivning i kvalitetsredovisningen	Procent av 92 st kommuner	Antal svarande
Ja	7%	6
Nej	80%	74
Vet inte	11%	10
Ej svar	2%	2
Totalt	100%	92

Följande kommuner uppger att de har en skrivning om barn/elever *med synskador* i kommunens kvalitetsredovisning:

Båstad, Falköping, Jönköping, Säter, Uddevalla och Västerås.

Olika aktörers ansvarsområden

Kommuner 3: Upplever ni att det finns klara ansvarsområden för vilken aktör som skall åtgärda olika saker för elever med synskada? Tänk på samordningen mellan staten, landstinget och kommunens ansvar.

Endast hälften av de svarande kommunerna upplever att de har klara ansvarsområden för vilken aktör som skall åtgärda olika saker för elever med synskada.

Det finns klara ansvarsområden:	Procent av 92 st kommuner	Antal svarande kommuner
Ja	48%	44
Nej	42%	39
Vet inte	9%	8
Ej svar	1%	1
Totalt	100%	92

Rutiner för samordning mellan olika aktörer

Kommuner 4: Har ni rutiner för hur samordningen ska gå till mellan stat, landsting och kommun när det gäller barnomsorg, skolgång och fritidssituationen för elever med synskada?

Endast 15 procent av kommunerna uppger att de har dokumenterade rutiner för hur samordningen ska gå till när det gäller barnomsorg, skolgång och fritidssituationen för elever med synskada. Ytterligare 22 procent uppger att de har rutiner, men att de inte är dokumenterade, de är många gånger knutna till de personer som vanligen handhar liknande frågor.

Har rutiner för hur samordningen skall gå till	Procent av 92 st kommuner	Antal svarande kommuner
Ja, det finns dokumenterade rutiner för detta	15%	14
Ja, det finns rutiner men de är inte dokumenterade	22%	20
Nej, varje situation löses på enskilt sätt	62%	57
Vet inte	4%	4
Ej svar	1%	1

Tabellen ovan summerar till mer än 100 procent eftersom 3 kommuner gav flera svarsalternativ på frågan.

Närmare två av tre kommuner uppger att de inte har rutiner därför att varje situation kring barn och ungdomar med synskada löses på enskilt sätt. Flera kommuner skriver i sina svar att de har så få elever med synskada att de inte funnit det nödvändigt att utveckla rutiner för att samordna stödet till elever med synskada. Detta medför också att en majoritet av kommunerna uppger att de inte har utsett någon person som är ansvarig för samordningen avseende elever med synskada, följande fråga ställdes till alla:

Kommuner 5: Har ni utsett någon ansvarig för samordningen mellan stat, landsting och kommun avseende elever med synskada?

Fyra av tio kommuner svarar att de har någon särskild person utsedd att ansvara för samordningen mellan stat, landsting och kommun avseende elever med synskada.

Utsett ansvarig för samordningen	Procent av 92 st kommuner	Antal svarande
Ja	40%	37
Nej	56%	51
Vet inte	1%	1
Ej svar	3%	3
Totalt	100%	92

De personer som uppges som ansvariga för samordningen arbetar på olika nivåer inom kommunen. Samordningsansvaret ligger ofta på personal inom barn- och utbildningsförvaltningen eller motsvarande, men också ofta inom elevhälsan, särskilda personer inom särskoleenheter eller på resurscentrum/resursteam. Ibland nämns endast personens titel, t.ex. specialpedagog eller hörsel-pedagog. Några av kommunerna som svarar att det finns en ansvarig person, kan inte namnge denna. En sammanställning av vilka personer som namnges inom respektive kommun har meddelats projektledaren på SRF.

Följande kommuner svarar att de både har klara ansvarsområden för vilken aktör som skall åtgärda olika saker för elever med synskada, speciellt med tanke på samordningen mellan staten,

landstinget och kommunens ansvar, samtidigt som de uppger att de har dokumenterade rutiner för hur samordningen skall gå till:

Eskilstuna, Kalmar, Karlshamn, Luleå, Norrköping, Nyköping, Pajala, Sundsvall, Stockholm, Täby, Uddevalla, Uppsala och Västerås. Järfälla svarar både att rutinerna är dokumenterade och att de inte är det.

Följande kommuner svarar att de både har dokumenterade rutiner för hur samordningen skall gå till samt att de har utsett någon person som är ansvarig för samordningen mellan stat, landsting och kommun avseende elever med synskada:

Eskilstuna, Kalmar, Karlshamn, Norrköping, Oskarshamn, Uddevalla, Västerås.

Följande kommuner svarar att de både har klara ansvarsområden för vilken aktör som skall åtgärda olika saker för elever med synskada, speciellt med tanke på samordningen mellan staten, landstinget och kommunens ansvar, samtidigt som de uppger att de har dokumenterade rutiner för hur samordningen skall gå till, samt en ansvarig person för samordningen:

Eskilstuna, Kalmar, Karlshamn, Norrköping, Uddevalla, Västerås.

Tillgången till specialpedagogisk kompetens inom kommunen

Kommuner 6: Har kommunen egen specialpedagogisk kompetens med inriktning mot synskada som (skolan) skolorna/förskolorna kan nyttja/ta hjälp av?

En tredjedel av kommunerna uppger att de har egen specialpedagogisk kompetens med inriktning mot synskada. Några kommuner har tvekat i sitt svar/kompletterat med egna ord, de har egen specialpedagogisk kompetens, men kanske inte direkt med inriktning mot synskada.

Kommunen har egen specialpedagogisk kompetens	Procent av 92 st kommuner	Antal svarande kommuner
Ja	36%	33
Nej	60%	55
Vet inte	2%	2
Ej svar	2%	2
Totalt	100%	92

Det skiljer sig mellan vad kommuner och rektorer uppger när denna typ av stöd efterfrågas. Det kan dock konstateras att långt ifrån alla kommuner kan erbjuda elever med synskada tillgång till personal specialpedagogisk kompetens som har specialinriktning mot synområdet.

Följande kommuner uppger att de har tillgång till specialpedagogisk kompetens med inriktning mot synskada:

Enköping, Eskilstuna, Falköping, Gnesta, Gotland, Gävle, Härjedalen, Hässleholm, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kiruna, Kramfors, Kristianstad, Lidköping, Linköping, Luleå, Nacka, Norrköping, Norrtälje, Ovanåker, Rättvik, Skara, Stockholm, Sundsvall, Tidaholm, Tjörn, Uddevalla, Ulricehamn, Vaxholm, Västerås, Östhammar.

Stödet från Specialpedagogiska institutet

Kommuner 7: Bedömer ni att det finns god kännedom om Specialpedagogiska institutets (SIT) verksamhet i kommunens grundskolor/förskolor (ej särskola)?

Tre av fyra kommuner uppger att det finns god kännedom om SIT:s verksamhet i kommunens grund- och förskolor.

God kännedom om SIT	Procent av 92 st kommuner	Antal svarande
Ja	75%	69
Nej	12%	11
Vet inte	11%	10
Ej svar	2%	2
Totalt	100%	92

Följande 11 kommuner uppger att de inte bedömer att det finns god kännedom om SIT:s verksamhet i kommunens grundskolor/förskolor:

Arboga, Falköping, Gensta, Gotland, Håbo, Luleå, Rättvik, Sundsvall, Värmdö, Österåker, Östhammar.

Kommuner 8: Bedömer du att kommunens förskolor/ grundskolor har ytterligare behov av stöd från Specialpedagogiska institutet (SIT) än det som ges idag?

Hälften av de kommuner som kan ta ställning till om kommunens förskolor och grundskolor har ytterligare behov av stöd från SIT, uppger att det skulle behövas ytterligare stöd. Totalt sett svarar 34 procent av kommunerna att kommunens förskolor och grundskolor har behov av ytterligare stöd. Vanligen är det mindre kommuner med få synskadade elever och som därför inte utvecklat en egen omfattande kompetens som svarar att det skulle behövas ytterligare stöd.

Tabellen nedan visar resultatet av frågan:

Behöver mer stöd av SIT	Procent av 92 st kommuner	Antal svarande
Ja	34%	31
Nej	34%	31
Vet inte	30%	28
Ej svar	2%	2
Totalt	100%	92

Följande kommuner uppger att det finns god kännedom om SIT:s verksamhet i kommunens förskolor och skolor samt att de bedömer att det inte behövs ytterligare stöd från SIT:

Enköping, Härjedalen, Jönköping, Karlskrona, Landskrona, Linköping, Norrköping, Salem, Västerås, Ängelholm.

Stödet från landstinget

Kommuner 9: Bedömer du att kommunens förskolor/ grundskolor har ytterligare behov av stöd från landstinget än det som ges idag?

Totalt sett uppger en minoritet, 29 procent, av kommunerna att de känner till att kommunen förskolor och grundskolor inte har ytterligare behov av stöd från landstinget än det som ges idag. Många gånger är det stöd som ges från landstinget samma sak som kontakt och samarbete med syncentralen. Många är osäkra om det skulle behövas ytterligare stöd, totalt sett 38 procent.

Närmare en tredjedel, 30 procent, uppger att de skulle behövas *mer* stöd från landstinget.

Behöver mer stöd av SIT	Procent av 92 st kommuner	Antal svarande
Ja	30%	28
Nej	29%	27
Vet inte	38%	35
Ej svar	3%	2
Totalt	100%	92

Önskemål om förbättringar

Kommuner 11: Hur skulle ni vilja att stödet kring elever med synskador fungerade?

Totalt sett svarar närmare en tredjedel, 30 procent, av kommunerna att "det är bra som det är idag" och de lämnar inte förslag till förbättringar.

De kommuner som lämnar olika önskemål eller synpunkter på hur stödet kring elever med synskador borde se ut nämner oftast att det

behövs bättre samordning mellan olika aktörer och klarare ansvarsområden för vem som skall betala/genomföra olika åtgärder. Nedan återges några av de kommentarer som givits av de svarande vid kommunerna:

- Viktigt att ha fortlöpande kontakter med någon specialist inom detta område. F.n. finns inte denna självklara kontakt p.g.a. pensionsavgångar. Upptäckte att kontakten med synkonsulent (SIT) eller motsv. som riktigt värdefull för oss alla i kommunen.
- Att samordna gemensamma resurser. Bättre kontakt mellan kommun och landsting. Det är oftast individuella behov som styr. För att anpassa lokalerna behövs ibland större förändringar, då är det resurser som ska fram för att kunna genomföra detta. Ex. byta ut belysning i matsalen som behövs för elev med synskada.
- Kommunen har egen kompetens för samtliga barn/elever med synskador. Kan ge pedagogiskt stöd och tar ev. kontakter med landsting och stat vid behov. SIT tar över ett ansvar ibland, som vi inte har bett om eller har behov av. Skapar förvirring hos personal på förskolor och skolor. Vi vill själv ta kontakt vid behov, eftersom vi har en egen kompetens och fullt ansvar i kommunen. Idag är vi ibland ovetandes om deras insatser.
- Vi har ett väl fungerande stöd till elever med synskada. Specialpedagog samverkar med stat och landsting kring frågor som berör elever med synskada. Önskvärt skulle vara att ingå ett nätverk där personal från andra kommuner ingår som arbetar med elever med synskada.
- Vi är på god väg i samverkan mellan landsting – stat – kommun. Barn som är inskrivna på syncentral fungerar det bra för – de får hjälpmedel – stöd från synped. På syncentralen och deras lärare får stöd från mig som kommunens synped. Även hab—barnen är OK! Problemet är barn med andra synnedläggningar, synfältsbortfall – CVI mm orsakat av skador, sjukdom eller medfödda. De hamnar lätt "mellan stolarna". Inga bra rutiner finns för de här "grå-zons"-barnen än...
- Det vore bra om man kan tydliggöra generell rollfördelning"
- Vi skulle vilja "att ansvaret för elever med grav synskada ligger regionalt liksom för andra specifika funktionshinder kunskapen och kompetensen kring dessa barn är svår att bygga upp i framför allt de små kommunerna i regionen"
- Samverkan mellan de olika aktörerna kan bli tydligare för att på så sätt stötta barnen till bästa tänkbara utveckling och också utnyttja resurserna på bästa sätt.
- En utökad samverkan mellan kommun och landsting.
- Jag skulle önska att det inrättades en tjänst där någon har ett övergripande ansvar kring alla berörda kring det synskadade barnet – ex. samlar alla berörda för att samverka kring barnet.

- Vi skulle vilja att föräldrar till barn med synskada så tidigt som möjligt kontaktar rektorer för planering inför placering i förskola/skola/ skolbarnomsorg. Vid planeringsmötet bör adekvat personal från elevhälsan delta. En plan bör upprättas gällande barnets/elevens lärandesituation i nuläget såväl som långsiktigt (dvs. omfattande hela skoltiden). Optimalt vore att barnet/elevens plan följer barnet genom hela skoltiden. Varje enskild rektor bedömer nu själv vilket stöd som behövs för varje enskilt barn/elev i förskola/skola.
- Tidig information och samverkan från/med landstinget! Kommunerna behöver mycket stöd från SIT med skolplanering tillsammans med föräldrarna. - Kan barnet ha sin skolgång i hemkommunen eller behöver barnet specialskola?
- Stödet kring elever med synskador borde vara "mer enhetligt än idag".
- Att man i kommunen skulle ha en som var ansvarig för elever med olika synproblem, och att man skulle på detta sätt ha en framförhållning för att planera – få veta så tidigt som möjligt.
- Skulle vilka klargörande av ansvarområden mellan aktörerna. Ansvarsområdena finns, men i praktiken blir frågan om ekonomi en stöttesten.
- Att fortbildning blir lättillgänglig, att information till verksamheterna helst kommer verksamheten tillgodo så snart placering är klar.
- Idén med utökat samarbete landsting, stat och kommun för förtydligande och uppdelning av ansvar är mycket bra.
- Delvis klart men allt som har med hjälpmedel att göra är otydligt.
- Stödet för barn/elever med synskada borde samordnas bättre. Inte bara hos oss som kommun utan även stat och landsting.
- Syncentralen dvs. landstinget och kommunens resurs, synpedagog diskuterar ständigt samarbetsfrågor.
- Utveckla samverkansrutiner. Vem gör vad? När? Hur? Rektorer och personal behöver kunskap i bemötande för att kunna ge eleven den individuella lösningen utifrån hans behov. Miljö, material behöver gås igenom. Inkludering diskuteras och åtgärdas mm.
- Det finns ett behov av att tydliggöra rutiner och ansvar både mellan olika aktörer och inom vår egen förvaltning.
- En tydligare organiserad samverkan mellan kommun, landsting och stat vore till nytta för alla dessa elever!

3. Beskrivning av undersökningen

3.1 Föräldraenkäten

3.1.1 Allmänt

Föreliggande rapport är den första i SRFs projekt om Skolan som pågår under perioden år 2007-2009.

3.1.2 Metod och urval

Samtliga föräldrar till medlemmar som är födda under åren 1991-2004 tillfrågades via en postal enkät. Föräldrarna erbjöds också andra svarsmetoder och några föredrog att besvara enkäten via e-post eller telefon. En påminnelse utgick till de som inte besvarat enkäten vid aktuellt datum. Det framkom därvidlag, via föräldrarnas e-postmeddelanden och telefonsamtal till HANDU, att ett flertal föräldrar enligt uppgift "inte fått enkäten via posten". Det finns flera tänkbara anledningar till detta. Dels var kuvertet som första utskick gjordes i märkt med SRFs logotype och föräldrarna kanske trodde att det var "vanlig" föreningsinformation och lagt det åt sidan för senare läsning, dels kan det helt enkelt bero på att något fallerat i postgången. Det är i vilket fall mycket ovanligt att en så stor andel av tillfrågade i undersökningar uppger att de aldrig fått det första utskicket med enkät.

3.1.3 Fältarbetets resultat

Initialt gjordes ett utskick till 424 föräldrar. Totalt sett besvarade 247 personer enkäten. Några få anledningar till bortfall var naturliga, adressat okänd, avliden. Några föräldrar som hörde av sig ombads att inte besvara enkäten pga att deras barn var för gamla, men fått enkäten ändå (registerfel). Svarsfrekvensen är 59 procent.

Eftersom så många föräldrar hörde av sig och uppgav att de inte fått frågorna är detta troligen den största förklaringen till att inte fler föräldrar besvarade enkäten. En annan förklaring är också att, som flera föräldrar förklarat per post och telefon, de är rädda att barnets identitet skall röjas eller att deras svar "på något sätt" skall komma skolan till kännedom och därmed försvåra kontakten skola-förälder.

3.2 Enkät till rektorer och kommuner

3.2.1 Allmänt

Föreliggande rapport är den andra i SRF:s projekt om Skolan, som pågår under perioden år 2007-2009. Den har föregåtts av en rapport som behandlar svaren som givits av föräldrar till unga

medlemmar i SRF. Projektet finansieras av medel från Allmänna Arvsfonden.

Syftet med undersökningen är att få fram goda exempel på samverkan mellan stat, landsting och kommun.

3.2.2 Metod, urval och fältarbetets resultat

Urvalet till de kommuner och rektorer som tillfrågades i undersökningen gjordes med utgångspunkt från samtliga medlemmar i SRF som är födda under åren 1991-2004. Initialt gjordes ett utskick till 424 föräldrar till dessa barn. Föräldrarna lämnade uppgifter om vilken skola eller förskola som barnet går i och i vilken kommun den är belägen. Dessa uppgifter utgjorde grunden för urvalet till föreliggande undersökning.

Totalt sett besvarade 247 föräldrar på enkäten. Dock lämnade inte alla föräldrar uppgifter om vilken skola som barnet går i därför att de inte ville att skolan skulle "besväras" med frågor och därigenom, på något sätt, skulle kontakten med skola – förälder försvåras.

Det var tänkt att rektorerna/förskolechefer på skolor/förskolor som inte är särskolor, gymnasieskolor, specialskolor eller träningskolor skulle tillfrågas via enkät. Samt att en enkät skulle utgå till utbildningsansvarig i den kommun i vilken skolan är belägen.

En rad faktorer försvårade valet av rektorer och kommuner. Uppgifterna som lämnades av föräldrarna var inte alltid fullständiga så till vida att...

1. barnet i vissa fall bor i en kommun och går i skola i en annan kommun. Föräldrarna har inte konsekvent fyllt i skolans kommunnamn i enkäten varför det inte alltid har gått att spåra kommunen.
2. föräldrar i vissa fall valt att inte uppge vilken skola barnet går i.
3. föräldrar till exempel uppgett att skolan är en kommunal grundskola, fast den är en statlig specialskola, särskola eller träningskola.
4. föräldrar svarat att skolan är en kommunal grundskola, men att den egentligen är en gymnasieskola som barn födda 1991 hunnit börja i.
5. vissa föräldrar besvarade enkäten med uppgift om barnets skola vid en sådan sen tidpunkt att uppgifterna inte hans med att beakta i undersökningen.

Totalt sett gav urvalsmetoden ett utfall om totalt sett 152 rektorer/förskolechefer och utbildningsansvariga inom 150 kommuner. Dessa tillfrågas via en postal enkät. I de fall som flera barn gick i skola i samma kommun eller till och med i samma skola, skickades endast en enkät i alla fall.

Enkäten besvarades mer eller mindre fullständigt av 85 stycken, 56 procent, rektorer/förskolechefer och 92, 61 procent, kommunalt

utbildningsansvariga. I vissa fall har enkäten lämnats över av utbildningsansvarig för att besvaras av andra personer inom kommunen som har liknande kompetens eller specialkompetens inom området barn med synskada. Således besvarades enkäten av en tredjedel av landets samtliga kommuner.

Det bör noteras att svaren från Stockholms kommun bör betraktas på särskilt sätt eftersom de lämnade omfattande dokumentation för att komplettera och åskådliggöra sitt svar. De har därför inte alltid uppgivit samtliga svar i själva enkäten eftersom det material de lämnade var så mycket mer detaljerat än det som efterfrågas i enkätfrågorna. Det är känt att Stockholm utvecklat en guide till vilka aktörer som bör kontaktas och hur samordningen skall ske runt elever med synskada.

3.2.3 De tillfrågade kommunerna

Nedan återges de 150 kommuner som tillfrågats. De kommuner och rektorer som besvarat enkäten innan fältarbetstidens utgång har ett värde i kolumnen "besvarat". Värdet anger hur många svar som inkommit. En kommun som besvarat enkäten ingår inte med en 1:a eftersom de inte angett på enkäten vilken kommun de är, allt som är känt är att den ligger i Stockholms län:

Kommunnamn	Kommun har svarat	Rektor har svarat
Alvesta kommun		
Arboga kommun	1	
Arvidsjaur kommun		1
Avesta kommun		
Bodens kommun	1	1
Bollnäs kommun		
Borlänge kommun		
Borås stad		
Botkyrka	1	
Bromölla	1	
Bräcke kommun		
Båstads kommun	1	
Danderyds kommun	1	
Ekerö kommun		1
Emmaboda kommun		
Enköpings kommun	1	2
Eskilstuna kommun	1	1
Eslövs kommun		
Fagersta		
Falköpings kommun	1	1
Finspångs kommun	1	
Flen		
Gislaveds kommun		
Gnesta kommun	1	
Gotlands kommun	1	1
Grums kommun	1	
Gällivare kommun		

Kommunnamn	Kommun har svarat	Rektor har svarat
Gävle kommun	1	
Göteborgs stad		2
Götene kommun	1	1
Halmstads kommun		
Hammarö kommun		1
Haninge kommun	1	
Haparanda stad	1	
Helsingborgs stad		3
Hofors kommun		1
Huddinge kommun		2
Hultsfreds kommun	1	
Håbo kommun	1	
Härjedalen kommun	1	1
Hässleholms kommun	1	3
Högsby		
Hörby kommun		
Järfälla kommun	1	1
Jönköpings kommun	1	2
Kalix kommun		
Kalmar kommun	1	
Karlsborgs kommun		1
Karlshamns kommun	1	
Karlskoga kommun	1	
Karlskrona kommun	1	1
Karlstads kommun	1	1
Kinda kommun		1
Kiruna kommun	1	
Klippans kommun	1	
Knivsta kommun	1	
Kramfors kommun	1	
Kristianstads kommun	1	1
Kristinehamns kommun		
Kungsbacka kommun	1	
Landskrona kommun	1	1
Leksands kommun	1	
Lerums kommun		1
Lidingö stad		
Lidköpings kommun	1	
Linköpings kommun	1	4
Ljungby	1	
Ljusdals kommun		
Luleå kommun	1	3
Lunds kommun		1
Lycksele kommun	1	
Lysekils kommun	1	
Malmö stad	1	1
Markaryds kommun	1	
Marks kommun	1	
Melleruds kommun	1	1
Mora kommun		
Möndal	1	

Kommunnamn	Kommun har svarat	Rektor har svarat
Mönsterås kommun	1	
Nacka kommun	1	1
Nora kommun		
Norbergs kommun	1	
Norrköpings kommun	1	3
Norrtälje kommun	1	2
Nykvarns kommun		
Nyköpings kommun	1	
Nynäshamns kommun		2
Nässjö kommun	1	1
Olofströms kommun		
Orust kommun	1	1
Osby kommun		1
Oskarshamns kommun	1	
Ovanåker	1	
Pajala kommun	1	1
Partille kommun		
Perstorps kommun		1
Piteå kommun	1	
Ronneby kommun		
Rättviks kommun	1	
Salems kommun	1	2
Sandvikens kommun	1	
Sigtuna kommun	1	1
Simrishamns kommun	1	1
Sjöbo		
Skara kommun	1	
Skellefteå kommun	1	1
Skövde kommun		
Sollefteå kommun		
Solna stad	1	
Stenungsunds kommun		
Stockholms stad	1	6
Sundsvalls kommun	1	
Svedala kommun	1	
Säffle		
Säters kommun	1	1
Söderhamns kommun		1
Södertälje kommun	1	2
Sölvesborgs kommun	1	
Tanum		
Tibro kommun		1
Tidaholms kommun	1	
Tingsryd		
Tjörns kommun	1	1
Tomelilla kommun	1	1
Torsby kommun		
Tranemo kommun		
Trelleborgs kommun	1	
Trollhättans stad	1	
Tyresö kommun	1	

Kommunnamn	Kommun har svarat	Rektor har svarat
Täby kommun	1	1
Uddevalla kommun	1	
Ulricehamns kommun	1	
Umeå kommun	1	1
Upplands Väsby kommun		
Uppsala kommun	2	
Vallentuna kommun		
Vaxholms stad	1	1
Vetlanda kommun		
Vänersborg		
Värmdö kommun	1	1
Västerås stad	1	2
Växjö kommun	1	1
Ärjängs kommun		
Ästorp	1	
Ängelholms kommun	1	1
Örebro kommun		1
Östersunds kommun		
Österåkers kommun	1	
Östhammar	1	
Östra Göinge kommun		1

En kommun i Stockholms län besvarade enkäten, men uppgav inte kommunnamnet.

3.2.4 Kontakt

Vid förfrågningar om hur rapporten och resultaten kan läsas eller värden tolkas kontakta Irene J. Westerlund på HANDU, telefon 08-505 805 71, e-post info@handu.se .